

Sbírký dokumentující život našich krajanů v Severní Americe ve druhé polovině 19. století ve sbírkách Národního muzea – Náprstkovy muzea asijských, afrických a amerických kultur¹

PhDr. Eva Popovič, PhDr. Milena Secká, CSc., PhDr. Martin Šámal /
Národní muzeum ČR

Resumé:

Článek informuje o tištěných a digitálních sbírkách uložených v Náprstkově muzeu, které se vztahují k americké emigraci Čechů v druhé polovině 19. století. Přílohu tvoří soupis korespondence V. Náprstka s krajaný. V textu jsou odkazy na přístup k abecednímu seznamu všech krajaných periodik a kalendářů a k online katalogům, dostupným na webových stránkách Knihovny Náprstkovy muzea.

Klíčová slova: *Krajaná sbírka tisků (USA), sbírka Knihovny Náprstkovy muzea, krajaná periodika a kalendáře, korespondence V. Náprstka s krajaný, online katalogy*

Summary:

The article provides information on the printed and digital collections relating to the Czech immigrants in the USA which are kept by Náprstek Museum. In the supplement, there is a summary of V. Náprstek's correspondence with his countrymen abroad. The text contains links to the alphabetical list of all expatriate magazines and calendars, and to online catalogues, available on the Library's website.

Keywords: *American Expatriate Prints, Collection of the Náprstek Museum Library, Czech expatriate periodicals and calendars, V. Náprstek's correspondence with his countrymen abroad, online catalogues*

1 Úvod

Cílem této studie je především informovat o bohatých sbírkách Knihovny Náprstkovy muzea, které jsou spojeny s krajanstvím. Přílohy studie tvoří kompletní seznam krajaných periodik a kalendářů (USA) a soupis korespondence V. Náprstka s krajaný, jež dosud nebyly publikovány. Téma studie není původní, protože historici a badatelé ve svých knihách zpracovávali problematiku krajaných tisků a při svých studiích využívali fondy Knihovny Náprstkovy muzea.² V seznamu literatury na konci textu je uveden výběr odborných publikací, které rovněž vycházejí ze studia sbírek Knihovny Náprstkovy muzea.

¹ Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2013/34, 00023272) a (DKRVO 2013/39).

² V minulosti se sbírkou krajanství uloženou v Knihovně Náprstkovy muzea zabývalo více prací, např. KARFÍK, Jakub. Historie a současnost krajaných sbírek Náprstkovy muzea. In: *Bulletin pro krajaný* (červenec), Praha 1993, s. 18–25; SECKÁ, Milena. Prameny k vystěhovalectví Čechů v 19. století ve sbírkách knihovny Náprstkovy muzea. In: *Historie emigrace z českých zemí*. Mladá Boleslav 2000, s. 115–117. Vyšly také soupisové publikace, stěžejní jsou především práce ZÁHRADNÍČEK, Vladimír a Marcela LINKOVÁ. *Krajaná sbírka knihovny Náprstkovy muzea*, díl 1, část 1, Praha 1994. JAKLOVÁ, Alena. *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1810-6.

Hlavním cílem této studie a přínosem pro badatele, kteří se danou problematikou zabývají, je souhrnný přehled všech krajanských periodik a kalendářů, jež je uveden v přílohách a dosud nebyl v úplnosti publikován. Při zpracování tohoto seznamu, který je rozdělen podle států USA, jsme vycházeli z dostupných seznamů publikovaných v knize *V. Zahradníčka a M. Linkové Krajanská sbírka Knihovny Náprstkova muzea: soupis českých a slovenských krajanských tisků zahraničních a literatury o českém a slovenském vystěhovalectví. Díl 2., Noviny, časopisy, kalendáře*,³ dále strojopisných seznamů, ručně psaných seznamů a kontrolou sbírek v depozitářích. U jednotlivých titulů periodik a kalendářů jsou uvedeny ročníky, které jsou uloženy ve fondu knihovny. Tyto dosud nepublikované seznamy by měly sloužit jako informační prameny pro odborníky a badatele. V seznamech periodik a kalendářů nejsou uvedeny signatury, protože se zahájením jejich zpracování do online katalogu se výsledné signatury budou odlišovat od stávajících. Prioritou knihovny je publikování informací o krajanských tiscích, které nejsou online přístupné.⁴ Využíváme rovněž všech možností a programů, které podporují digitalizaci nejstarších periodik. Ve zpřístupňování informací spařtujeme hlavní přínos knihovny.

Studie je výtahem z připravované publikace, která by měla vyjít v roce 2014 v angličtině a je primárně určena krajanským spolkům v USA a knihovnám, jež mají ve svých fondech krajanské tisky v těchto podobách: monografie, periodika, kalendáře. Jedná se především o tyto americké univerzitní knihovny: University of Chicago (Archives of Czech and Slovaks Abroad)⁵, University of Minnesota (Immigration Research Center) v Minneapolis⁶. Důležité menší sbírky jsou archivovány v Southern Illinois University v Edwardsville⁷, ve společnosti Western Reserve Historical Society v Clevelandu⁸, v archivech Balch Institute ve Filadelfii⁹ a ve sbírce Czech Heritage Collection na University of Nebraska v Lincolnu¹⁰.

Výše zmíněná publikace přinese informace o krajanských sbírkách Náprstkova muzea týkající se USA, o osobnostech tiskařů a nakladatelů. Pozornost bude věnována i archivním a knižním dokumentům, které obsahují informace o krajanech a mohly by být informačním zdrojem pro potomky krajanů, kteří pátrají po předcích, často nemají žádné jejich osobní dokumenty, vědí jen, že jejich předkové byli z Čech, a mají zájem o genealogii.

Určitým problémem uložení krajanských sbírek Náprstkova muzea je jejich rozptýlení mezi knihovnu, archiv a podsbírkou Náprstkův inventář, které mají odlišné zpracování a popis (signatury, číslování kartonů, sbírek).

Studie je rozdělena logicky do třech kapitol, které dokumentují rozdělení a přístupnost krajanských sbírek v jednotlivých odděleních Náprstkova muzea (knihovna, archiv, sbírka Náprstkův inventář).

³ ZAHRADNÍČEK, Vladimír a Marcela LINKOVÁ. *Krajanská sbírka Knihovny Náprstkova muzea: soupis českých a slovenských krajanských tisků zahraničních a literatury o českém a slovenském vystěhovalectví. Díl 2., Noviny, časopisy, kalendáře*. Praha: Národní muzeum – Náprstkovo muzeum, 1994. 208 s. ISBN 80-7036-020-8.

⁴ Z příloh je patrné, že se jedná o více než 200 titulů periodik a více než 50 titulů kalendářů, z nichž některé jsou dostupné v souvislých řadách ročníků.

⁵ <http://www.lib.uchicago.edu/e/su/slavic/acasa.html>

⁶ <http://ihrc.umn.edu/research/periodicals/czebo.php>

⁷ <http://www.siue.edu/lovejoylibrary/>

⁸ http://www.wrhs.org/research/Search_Collections

⁹ <http://hsp.org/about-us/the-balch-institute>

¹⁰ <http://libraries.unl.edu/specfaidsethnicamerican>

2 Knihovna Náprstkovy muzea a krajaňský tisk

Knihovnu začal Vojta Náprstek (1826–1894) programově budovat po svém návratu ze Spojených států amerických v roce 1858. Základem byly knihy dovezené z Ameriky a pozůstatek jeho studentské knihovničky. Po návratu z USA začal také kupovat veškerou českou knižní produkci, vyhledával knihy v antikvariátech a rovněž objednával ze zahraničí a nakupoval přes inzeráty.¹¹

Knihovna nebyla od začátku chápána jako pouhá půjčovna knih, nýbrž jako kulturně vzdělávací centrum, kde se lidé scházeli nejen kvůli knihám, ale také k diskusím a debatám. Předobrazem tu byl beze sporu jeho „Lesesalon“¹² z Milwaukee. Z nahodilých návštěv pražských vlastenců se záhy vyvinul salon orientovaný nejen na kulturu, ale také na vědu a politiku. Kromě četných nákupů, které byly realizovány díky prosperující vinopalně Náprstkovy matky Anny Náprstkové-Fingerhutové, rostla jeho knihovna také nemalými dary. Mnozí vlastenci považovali za svou povinnost obohatit Náprstkovu knihovnu darem, často i vlastním autorským dílem. Nebylo dokonce ojedinelé, že mnozí nakonec odkázali Náprstkovu celou svou knihovnu. Mezi dárci nebyli jen vědci a literáti, ale také významní cestovatelé, kteří se svému mecenáši odvděčovali za jeho pomoc při realizaci cest.

Další velkou skupinu dárců tvořili čeští krajaňé žijící v zahraničí, především ve Spojených státech amerických. Když se dozvěděli o Náprstkově snaze budovat veřejnou knihovnu a on je ujistil o svém zájmu i o tento druh literatury, dary se jen hrnuly. Zvláště cenné byly zásilky českých vydavatelů a nakladatelů, jako byli August Geringer z Chicaga (1842–1930), Antonín Novák z Milwaukee nebo Jan Rosický (1845–1910) z Omahy. Mezi jednotlivými dárci vynikají bratři Korbelové ze San Francisca, jejichž nejcenějším darem je 39svazkové dílo etnografie H. H. Bancrofta vázané v kůži. Mezi dárci byly také domácí i zahraniční vědecké ústavy, např. Smithsonian Institution z Washingtonu, který knihovně zasílal své ročenky i po smrti Vojtěcha Náprstka a činí tak dodnes.

Knihovna byla rozšiřována a budována rovněž následovníky V. Náprstka a v omezeném rozsahu doplňována až do roku 1960, od kdy je považována za uzavřený historický celek.

Svou skladbou je historická knihovna Vojty Náprstka zaměřena encyklopedicky, se zřetelnou převahou naučné literatury; ve své nejstarší části je ukázkovým příkladem měšťanské knihovny pokrokového českého vzdělance druhé poloviny 19. století.

Některé soubory vynikají svou uceleností a jsou často jediným pramenem pro historiky, literární historiky, etnografy a další vědecké pracovníky. Jedná se o sbírku české obrozenecké literatury, zahraniční bohemikální literaturu, amerikána, cestopisnou a etnografickou literaturu 19. století, zahraniční krajaňské tisky, feministickou literaturu a další. Fond zahraničních krajaňských tisků (tisková produkce českých a slovenských menšin v cizině v češtině, slovenštině a dalších jazycích) obsahuje knihy, drobné tisky, noviny, časopisy a kalendáře. Jeho základem je rozsáhlá a uspořádaná sbírka knih Vojty Náprstka, doplněná souborem krajaňských periodik věnovaných knihovně Československým ústavem zahraničním v roce 1939 a sbírkou krajaňského

¹¹ K počátkům Náprstkovy knihovny nejnověji: SECKÁ, Milena. *Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš*. Vyd. 1. V Praze: Vyšehrad, 2011, s. 90–104; dále KODYM, Stanislav. *Dům U Halánků*. Praha 1955; KOTTNEROVÁ, Ludmila. Náprstkovy knihovny. In: *České knihovnictví*, roč. 1, č. 2, Praha 1900, s. 38–47. Praha 2004, s. 185–191.

¹² Knihkupectví a čítárna.

oddělení bývalé Národní rady, jež byla předána knihovně v roce 1953. Fond krajan-
ských zahraničních tisků je největším a nejucelenějším souborem tohoto druhu litera-
tury nejen v Česku, ale ve světě vůbec.

Historická knihovna V. Náprstka zahrnující kolem 65.000 svazků je uložena jak
v pražských, tak i mimopražských depozitářích Náprstkova muzea. Je zatím zpraco-
vána pouze ve svazkových katalozích z konce 19. století; jak autorských, tak i před-
mětových, částečně rovněž členěných podle použitého jazyka. V 60. letech 20. století
byla jako historický celek zakonzervována a již se nedoplňuje. I když její součástí jsou
také inkunábule a staré tisky, jejím těžištěm je především 19. století s částečným pře-
sahem do začátku 40. let 20. století.

V 60. letech 20. století bylo Náprstkovo muzeum všeobecného národopisu přejme-
nováno na Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur s přesným
vymezením zájmu. V návaznosti na historickou knihovnu zde začala vznikat knihovna
odborná, která se specializuje zejména na knihy týkající se mimoevropských kultur, ať
již z hlediska historického, etnografického, antropologického, umělecko-průmyslové-
ho, uměnovědného či jazykového apod. Fond se buduje systematicky od roku 1960.
Knihovna plní funkci veřejné studijní knihovny a rovněž i funkci příruční knihovny Ná-
prstkova muzea.

V dnešní době je odborná knihovna Náprstkova muzea hlavním zdrojem vědec-
kých informací pro badatele a zájemce o mimoevropské kultury. Knihovna Náprstkova
muzea spravuje i jiné fondy, mezi které patří grafika, pohlednice, mapy, notové zá-
znamy. Tyto fondy jsou částečně zpracované a bude se i nadále pokračovat v jejich
evidenčním zpracování a digitalizaci.¹³

Významným zdrojem informací je soubor krajan-
ských tisků. Ve sbírce Knihovny
Náprstkova muzea se nacházejí krajan-
ská periodika a kalendáře ze států Alabama,
Arkansas, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Illinois, Iowa, Jižní Dakota, Ka-
lifornie, Maryland, Michigan, Minnesota, Missouri, Nebraska, New Jersey, New York,
Ohio, Oregon, Pensylvánie, Severní Karolína, Texas, Virginie, Wisconsin. Do krajan-
ské sbírky patří rovněž velmi rozsáhlá a téměř kompletní sbírka krajan-
ských kalendářů vydávaných v USA.

Do fondu knihovny je rovněž zařazen soubor 100.000 pohlednic z první poloviny
20. století dokumentující také území USA a soubor 1895 cestovních průvodců z prv-
ní poloviny dvacátého století, jež dokumentují rovněž území USA, Kanady a dalších
zemí.

Ve fondu knihovny se nachází sbírka map z druhé poloviny 19. století a počátku
20. století, která zahrnuje 830 položek. Jedná se převážně o mapy a atlasy území
Čech, Rakouska, ale i USA, Kanady, Střední a Jižní Ameriky. Soubor map a plánů
převážně z 19. století dokumentuje politické rozdělení zemí, dějiny církve, národnost-
ní složení, vojenskou topografii, paroplavbu, plány jednotlivých měst a školní atlasy.

Knihovna Náprstkova muzea spravuje i rozsáhlou sbírku grafiky, například exlibris
patřící do oblasti knižní kultury, ilustrace, reklamní obrázky a jinou grafickou tvorbu.

¹³ Informace o fondech knihovny jsou přístupny v: *Souborný katalog ČR*. http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=skc&CON_LNG=ENG; *Online katalog (OPAC)* (<http://lopac.nm.cz/opacnpr/index.php>). *Krajan-
ské monografie lze vyhledávat podle signatury K. Celkem je zpracováno přes 400 titulů periodik,
včetně krajan-
ských, a průběžně se doplňují retrospektivní katalogizací další tituly. Katalogy Knihovny NpM*
(Národní informační systém pro retrokonverzi). V roce 2011 získala Knihovna Náprstkova muzea v rámci do-
tačního programu VISK 5 – RETROKON MK ČR dotaci na retrospektivní konverzi listkového katalogu.

V historickém interiéru knihovny, který byl dříve přístupný jen na požádání, probíhají komentované prohlídky; pořádají se zde i další kulturní programy (autorská čtení, přednášky, diskuse, komponované večery). Knihovna tak rozšířila své poslání a přiblížila se svému původnímu využití. Za Vojty Náprstka totiž sloužila nejen jako místo k půjčování knih, ale také jako společenské centrum, kde byl mimo jiné v roce 1865 založen první ženský vzdělávací spolek – Americký klub dam¹⁴.

Dnes je právě v Národním muzeu – Náprstkově muzeu (dále jen Náprstkovo muzeum) uložen největší a nejúplnější fond čechoamerických novin v České republice.¹⁵

Je zde uchovávána celá řada dalších materiálů, které jsou cenné mimo jiné tím, že se v USA už nedochovaly. Krajanská sbírka vznikla zásluhou jeho zakladatele Vojty Náprstka, který žil ve městě Milwaukee ve státě Wisconsin v letech 1848–1857. Na jeho popud se v době, kdy česká imigrantská enkláva v Americe neměla žádná muzea ani archivy, zasílala tehdejší čechoamerická žurnalistická produkce do Prahy. Náprstkovy celoživotní přátelské kontakty umožnily založit jedinečný soubor, který neměl v době svého vzniku obdoby. Krajanská sbírka v Knihovně Náprstkova muzea tak obsahuje četná první čísla a první ročníky řady krajanských titulů a v tomto ohledu je mimořádná a unikátní. Pro zachování této sbírky periodik, u nichž časem papír degraduje, se započalo s digitalizací, ale bohužel z finančních důvodů ne v takovém rozsahu, v jakém by to bylo potřebné.

Knihovna Náprstkova muzea má rozsáhlé a unikátní sbírky spojené s problematikou krajanství, ve velké míře krajanů v USA, ale i z ostatních zemí. Záměrem knihovny je tyto sbírky zpřístupňovat odborné veřejnosti a badatelům prostřednictvím online katalogu a digitalizace.

V rámci projektu Ministerstva kultury ČR získala Knihovna Náprstkova muzea finance na reformátování časopisu Milwaukee Flug-Blätter¹⁶ a Slávie (Racine). Digitalizace všech ročníků periodika Slávie bude ukončena v roce 2013. Badatelům jsou periodika přístupná prostřednictvím digitální knihovny Kramerius.¹⁷

Knihovna Náprstkova muzea má ve svém fondu téměř kompletní sbírku ročníků periodika Slávie (1861–1915), která bude v roce 2014 online přístupná v digitální knihovně Kramerius.

Slávie (vycházela: 30. září 1861–1918)

Úspěšné české noviny Slávie začaly vycházet v říjnu 1861 a tiskly se stejně jako *Slowan americký* v Racine. Zde byli čeští krajané vždy velmi aktivní. Bylo to i díky počtu Čechů: podle sčítání v polovině roku 1870 zde žilo 9344 krajanů (v Chicagu pro porovnání pouze 6277). *Slávie* byla zasílána do New Yorku, Indiany, Pensylvánie, Ohia, Michiganu, Missouri, Illinois, Iowy, Minnesoty a Kalifornie. Prvním redaktorem

¹⁴ Americký klub dam byl založen v roce 1865 nejen jako první český ženský spolek, ale jako jeden z prvních českých spolků vůbec. Vznikl z iniciativy Vojty Náprstka poté, co se vrátil z Ameriky a hodlal se podělit s českými ženami o poznatky, zážitky a dojmy z tamního života. Zájem byl značný a k jeho členkám náležela většina ženské populace významných českých rodin – manželky a dcery spisovatelů, intelektuálů, novinářů, politiků. Jen v letech 1865–1889 se v Klubu vystřídalo 893 žen, mezi nimi (vedle spoluzakládající Karoliny Světlé) i takové osobnosti jako Renata Fügnerová-Tyršová, Anna Holinová, Eliška Krásnohorská, Tereza Nováková, Sofie Podlipská, Marie Riegrová-Palacká.

¹⁵ Odkaz na abecední seznam všech dostupných krajanských periodik a kalendářů je přístupný na webových stránkách knihovny <http://www.nm.cz/Naprstkovo-muzeum/Oddeleni-NpM/Knihovna-Naprstkova-muzea/>.

¹⁶ Informace o vzniku časopisu Milwaukee Flug-Blätter jsou uvedeny v kapitole 1.1. V Náprstek a krajanský tisk.

¹⁷ <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do> a <http://kramerius.nmp.local/search/>

byl Jan Bolemil Erben. Na vydávání se podíleli František Kořízek, Bárta Letovský a František Rostislav Mráček, který byl krátce i redaktorem. Po něm převzal redakci Vojtěch Mašek, který se velmi aktivně věnoval národnímu životu v Racine a to hlavně ve spolku *Slovanská Lípa*. V tomto období byla *Slávie* v popředí snah o organizační stmelení všech českých *Slovanských Líp* v jedno centrum, zvané *Národní Jednota*. Skutečnost, že redaktoři byli horlivými propagátory myšlenky panslavismu, je zřejmá již z názvu periodika – *Slávie*, pod nímž je umístěno heslo „Spojenými silami“. Typograficky i obsahově je *Slávie* přehledná. Záhloví tvoří zpočátku jen titul listu, který je spolu s heslem umístěn uprostřed. Vlevo od titulu je uvedena výše předplatného, vpravo ceny za inzeráty. Záhloví je odděleno dvěma čarami od zbývajících stránek, která je svislými čarami členěna do čtyř sloupců. *Slávie* byla tištěna latinkou, ale zpravidla dvě stránky z celkového rozsahu osmi stran jsou pro čtenáře znalé švabachu vytištěny švabachem. Úvodní text v 1. čísle představuje báseň *Slávie*. Na zbývajícím prostoru titulní strany, stejně jako na celé druhé straně, je vytištěn román na pokračování *Poslední Táborita* od K. Herloše. Vlastní programový text s označením úvod je umístěn až na straně třetí a vysvětluje, jak a proč *Slávie* vznikla a jakou má mít podobu. Do českoamerické historie se zapsal redaktor *Slávie* i státní poslanec za Demokratickou stranu Karel Jonáš. K rozvoji českých novin v Americe významně přispěl i Václav Šnajdr, který byl spoluredaktorem *Slávie* od září 1869 do roku 1872 a současně pracoval jako výpomocný redaktor u *Amerikána*. Později přešel do redakce *Pokroku Západu*. Šnajdr také řídil 33 let *Denníci novověku*.¹⁸

2.1 V. Náprstek a krajanský tisk

Od počátku své emigrace do USA byl Náprstek ve styku s krajany. V době jeho příjezdu v roce 1848 jich v Americe mnoho nebylo, ale během následujících let se začaly počty emigrantů zvyšovat. Vojta Náprstek byl v USA velmi aktivní a v krajanském světě byl znám i vzhledem k tomu, že se stal veřejným notářem a představitelem německé společnosti pomáhající přistěhovalcům. Již v letech 1849–1850 pomáhal zakládat Československý spolek v New Yorku, protože sám byl v hmotné nouzi a pomoc i oporu potřeboval. Později se na něho obrátil Československý spolek (v lednu roku 1854) s žádostí o úpravu a vytištění svých nových stanov. Stanovy pak vyšly s názvem *Constituce mimozakony a pravidla poradku od Cechoslowanske společnosti w St. Louis* v roce 1854.

Náprstka zajímala rovněž sociální problematika, a to nejen přistěhovalců, ale i původních obyvatel a dovezených otroků. Navštívil proto několik měst v jižních státech, aby poznal problematiku otroctví zblízka. Kromě toho se zajímal o sociální a vzdělávací ústavy a krajany opětně nabádal k zakládání vlastních spolků a tiskovin.

V. Náprstek se přestěhoval z New Yorku do Milwaukee v červnu roku 1850. V této době mělo město kolem dvaceti tisíc obyvatel, z nich přibližně osm tisíc tvořili imigranti z Německa. Zde si V. Náprstek pronajal obchod. Oficiálně to bylo knihkupectví, ale již při otevření nabízel např. i dechové hudební nástroje či hudebniny. Brzy zjistil, že zboží, které prodával, nejde moc na odbyt. O měsíc později rozšířil obchod na půjčovnu knih (circulating library) a hudebnin a rozšířil nabídku o prodej papírnického a galanterního zboží.

¹⁸ http://cs.wikipedia.org/wiki/Po%C4%8D%C3%A1tky_%C4%8Desk%C3%BDch_novin_v_USA

JAKLOVÁ, Alena. *Českoamerická periodika 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1810-6.

Někdy počátkem června 1852 vydal V. Náprstek tiskem první číslo Milwaukee Flug-Blätter. Byl to leták 65x18 cm potištěný jen na jedné straně a nazvaný *Milwaukee Flug-Blätter No 1*. Dvě třetiny byly potištěny článkem „*Astronomie und die Bibel, oder Galilei vor dem Inquisitionsgerichte*“, který přeložil Náprstkův přítel P. Engelmann z časopisu „*Boston Investigator*“. Leták není datován a vydavatel je uveden jen v souvislosti s anoncí v dolní třetině letáku. Tento plakát byl pak za pomoci Náprstkových přátel rozšířen po městě a nalepen na nároží ulic, na ploty zahrad i na zdi kostela. Plakát vyvolal velkou odezvu veřejnosti a na odvážně kritický článek reagoval německý katolický časopis *Seebote*, vydávaný dr. Josefem Salzmannem. Náprstek vydal svůj druhý leták. Byl to opět plakát stejné velikosti, na kterém byla karikatura kněze na kazatelně. Navíc druhý leták Náprstek adresoval „Vysoce ctihodnému panu Josefu Salzmannovi“. Tiskovina obsahovala citáty z kázání v místních kostelích s heslem „Všeho zkuste a co dobrého, držte“. Oba letáky se setkaly s velkým zájmem veřejnosti, a tak se Náprstek rozhodl začít vydávat Milwaukee Flug-Blätter pravidelně. Ještě třetí číslo vyšlo jako plakát 51x32 cm dne 26. 6. 1852. Čtvrté číslo vydané 3. 7. již mělo formu letáku 42x36 cm a celá jeho druhá strana byla potištěna anoncemi Náprstkova knihkupectví. Pátým číslem začalo pravidelné vydávání týdeníku Milwaukee Flug-Blätter s podtitulem „pro žert a pravdu“. S vydáváním pomáhali Náprstkovi jeho přátelé Peter Engelmann a dr. Gustav Aigner.

Jaký byl náklad Milwaukee Flug-Blätter? Časopis začal vycházet v počtu 2000 exemplářů každou sobotu. Zájem veřejnosti byl veliký a celý náklad byl často během několika hodin rozebrán. Již od osmého čísla 31. 7. byl náklad zvýšen na 2500 výtisků, od 20. čísla z 23. 10. na 3000 výtisků a druhý ročník byl vydáván v nákladu 4500 výtisků. Třetí ročník od září 1853 měl náklad 5000 výtisků a poslední, čtvrtý ročník, od dubna 1854 vycházel v 5500 výtiscích.

Poslední číslo vyšlo 25. 11. 1854. Proti časopisu bojovali klerikálové, kteří se snažili časopis zakázat. Jednalo se o slovní přestřelky a výhrůžky časopisu *Seebote*, kdy vydavatel časopisu Humanisten vyzýval, aby lidé bojkotovali Náprstkův obchod, což naopak přivedlo k většímu zájmu veřejnosti a ke zvýšení nákladu. Nechtěnou reklamou se stalo v roce 1854 vystoupení senátora Edwarda MacGarryho v zákonodárném shromáždění s požadavkem zamezit doručování časopisu ve státu Wisconsin. Časem ale obliba časopisu opadla a Náprstkův spolupracovník dr. Aigner se natrvalo odstěhoval do New Yorku. 25. listopadu 1854 vyšlo poslední 34. číslo čtvrtého svazku a Náprstek předpokládal, že se s redakcí postěhuje za přáteli do New Yorku, ale nakonec v Milwaukee zůstal a týdeník již nikdy nevyšel.¹⁹

Náprstkovi můžeme být vděční za založení českých novin v USA. Protože uvažoval prakticky, spočítal si, jaké náklady vydávání novin vyžaduje, a vzhledem k chudobě přistěhovalců navrhoval v roce 1856 v Chicagu vydání akcií po dvou dolarech, z nichž by se noviny zaplatily. Ve stejném duchu vystupoval i v New Yorku a v roce 1857 v St. Louis. Zde byl zvolen výbor, který měl zajistit vydávání akcií, a jednatelem se stal Náprstkův dlouholetý přítel Jan Borecký. Záměr vydávat české noviny se kvůli hospodářské krizi roku 1857 neuskutečnil, ale myšlenka nezapadla. Vedle Boreckého se angažovali i další krajané, jako byli Jan Medvídek, Jan Výborný, Josef Skřítecký a mnozí další.

¹⁹ SECKÁ, Milena. Milwaukee Flug-Blätter – první krajanský tisk. In: *Problematika historických a vědeckých knižních fondů*. Sborník z 19. odborné konference Olomouc, 2010. Sdružení knihoven ČR, Vědecká knihovna v Olomouci, Brno: Sdružení knihoven ČR, 2011, s. 163–167.

3 Krajané v USA v druhé polovině 19. století v archivu Náprstkovy muzea

Dokumentace vystěhovalectví a krajanství asi nejvíce propojuje knihovni a archivní fond Náprstkovy muzea.²⁰ Je velmi úzce svázána s osobou jeho zakladatele Vojty Náprstka, který musel po revoluci 1848 emigrovat a následující desetiletí prožil v Americe. Poznal život českých vystěhovalců, snažil se jim všemožně pomáhat a organizoval krajanový život. O problematiku vystěhovalectví či krajanství se intenzivně zajímal i po svém návratu do Čech. Udržoval kontakty s českými krajany, zprostředkovával je zájemcům o vystěhování, poskytoval finanční podporu apod. Především se ale stal významným dokumentátorem krajanového života. Jeho američtí přátelé mu posílali nejrůznější krajanové tisky a periodika, on posílal nazpět českou literaturu, kterou vybavoval české školy, krajanové knihovny apod. V této činnosti s ním spolupracovala také jeho žena Josefa, která se snažila i po jeho smrti v započatém díle pokračovat a až do roku 1903 důsledně shromažďovala nejrůznější dokumentační materiál.²¹ Tyto snahy byly více či méně respektovány i později a odrážely se v akviziční činnosti Knihovny Náprstkovy muzea i archivu, který byl její nedílnou součástí. Tento archiv vznikl víceméně spontánně, jeho základem se stala Náprstkovy pozůstalost a získá-

Obr. 1 Brémy v roce 1868. Odtud přepravovala české vystěhovalce firma Kareš a Stocký

²⁰ Podrobný přehled českých institucí, které mají ve svých fondech či sbírkách uloženy materiály k vystěhovalectví do Ameriky v letech 1850–1900, není k dispozici. Určitý, ovšem spíše obecný, přehled podává Josef Polišenský ve svém *Úvodu do studia českého vystěhovalectví* z roku 1992. Věnuje se zde materiálu úřední i soukromé povahy, uloženému ve státních archivech a knihovnách, ale předpokládá či přímo reflektuje také drobnější archivní soubory, které jsou rozptýlené v celé řadě dalších institucí: „Většina zachovalých pozůstalostí a korespondencí není však dosud uložena ani v archivech ani v knihovnách, nýbrž v muzeích. Nejde přitom jenom o velká muzea, nýbrž často o muzea okresní, městská, nebo i o lokální pamětní síně...“ POLIŠENSKÝ, Josef. *Obecné problémy dějin českého vystěhovalectví do Ameriky 1848–1914*. Úvod do studia dějin vystěhovalectví I. Praha 1992, s. 51. Přehled materiálu v amerických institucích podává přehledný průvodce Miloslava Rechcigla z roku 2004. REHCÍGL, Miloslav. Jr. *Czechoslovak American Archivalia I a II*, Olomouc–Ostrava 2004.

²¹ V prosinci 1895 se navíc obrátila na české krajany v Americe a požádala o zaslání různých „předmětů, knih, časopisů, fotografií, diagramů, pohledů na města“ a dalšího materiálu pro sbírku Náprstkovy Českého Průmyslového muzea. Tyto předměty se měly zaslat do Prahy k 17. dubnu 1896, na kdy připadalo 70. výročí narození Vojty Náprstka. Archiv Náprstkovy muzea (dále jen Archiv NpM), fond Náprstek Vojta, karton (dále jen kt.) 38/50a.

Obr. 2 San Francisco v roce 1852

váním dalších archivních fondů a sbírek se rozrostl do dnešní podoby. Od roku 2012 je zařazen do sbírkového oddělení Náprstkova muzea. Je v něm uloženo přes sto archivních fondů a sbírek a celkem představuje téměř 1000 běžných metrů archiválií převážně z druhé poloviny 19. století.

Dokumentace krajanství představuje velmi významnou část archivu a zároveň jednu z nejvýznamnějších sbírek krajanství v České republice. Přestože dokumentuje více či méně celé období od poloviny 19. století prakticky do současnosti, stěžejní část materiálu pochází z let 1850–1900, resp. do začátku druhé světové války. Dokumenty týkající se našich amerických krajanů přitom tvoří zdaleka její největší část.

Materiál je rozptýlen v několika archivních fondech a sbírkách. Z fondů se jedná především o písemné pozůstalosti neboli osobní fondy, z nichž zdaleka nejvýznamnější je osobní fond samotného Vojty Náprstka.

Tento fond je unikátní už jen tím, že se jedná o velmi obsáhlou a ucelenou pozůstalost člověka, který sám zakusil život v emigraci a byl svědkem, respektive přímým účastníkem, první mohutné vlny vystěhovalectví z českých zemí do Ameriky. Po svém návratu navíc vyvíjel četné aktivity ve prospěch našich krajanů a na jejich podporu. Dokumentace jeho života během amerického pobytu představuje jeden z nejlépe a nejkompaktněji dochovaných pramenů k poznání osudů konkrétního českého emigranta v daném období.

Okolnosti Náprstkova odchodu z vlasti přibližuje především korespondence, např. dopisy matce Anně Fingerhutové, bratrovi Ferdinandovi či přátelům.²² Samotný pobyt v USA lze sledovat prostřednictvím nejrůznějších osobních dokladů, z nichž důležité jsou zejména domovský list z r. 1849, jmenování notářem v Milwaukee, jmenování členem historické společnosti ve Wisconsinu, cestovní pas a kupní smlouva V. Náprstka z roku 1851 na pozemek v Milwaukee.²³

²² Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 36/7 a 54/1.

²³ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 88/1–7.

Významným zdrojem informací jsou rovněž osobní deníky a zápisníky, popřípadě „Kostra deníku“, kterou na základě Náprstkových zápisníků sestavil Julius Zeyer.²⁴ Velmi zajímavá je korespondence s rodinnými příslušníky, především matkou a bratrem, popř. další soukromá korespondence.²⁵

Specifickou část pozůstalosti představuje soubor dokumentů vztahující se k Náprstkově čítárně a obchodu. Jedná se o tzv. „Vydání pro čítárnu – Lesehalle Ausgaben“²⁶, kopiář knižních objednávek a korespondence knihkupectví v Milwaukee²⁷ a sešit „Record“ s koncepty dopisů z obchodní činnosti Vojty Náprstka v Milwaukee.²⁸ Dochovaly se rovněž tři Náprstkovy účetní knihy z let 1850–1853 a další drobnosti, např. účty, seznamy zboží apod.²⁹ Naprosto unikátní je ovšem Náprstkova obchodní korespondence, která čítá přibližně 1700 dopisů z období 1849–1858³⁰, nebo korespondence, ale i další doklady týkající se obchodu a vydávání časopisu Flug-Blätter.³¹ Bez zajímavosti nejsou ani archiválie dokumentující Náprstkovu veřejnou činnost, např. text jeho přednášky v St. Paul z r. 1856.³²

Obr. 3 Lodní lístek V. Náprstka k cestě do Ameriky, 1848

²⁴ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 67/36–38 a 45–47 (deníky a zápisníky), kostra deníku Vojty Náprstka je uložena v trezoru pod sig. 2/24.

²⁵ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 36/7 (soukromá korespondence) a 36/3 a 54/1 (rodinná korespondence), část též uložena v trezoru pod sig. 3/106–113.

²⁶ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 5/8.

²⁷ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 7/3.

²⁸ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 68/61. Pozůstalost Vojty Náprstka není archivně uspořádána. Podle starých soupisů by se v ní měly nalézat ještě další pokladni a evidenční knihy (kt. 7/4–10) z doby Náprstkova působení v Milwaukee. Konkrétně se jedná o dva kopiáře knižních objednávek a korespondence knihkupectví v Milwaukee z let 1850–1852, knihu dodávek a zápisů účetních od dodavatelů knihkupectví v Milwaukee z let 1851–1854, dvě Zápisní knihy vydání knihkupectví a domácnosti Vojty Náprstka v Milwaukee z let 1850–1851, Pokladni knihu knihkupeckého závodu v Milwaukee z let 1851–1853 a tzv. Invoice Book, resp. Zápisni knihu knihkupectví v Milwaukee z let 1851–1853. Dohledání těchto svazků se očekává od generální inventury archivu NpM, která probíhá v tomto roce.

²⁹ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 67/52–54 (účetní knihy) a 64/83–109 (účty, seznamy zboží apod.).

³⁰ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 6/1, 7/1 a částečně 34.

³¹ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 64/110–477.

³² Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 69/47.

Obr. 4 Americký cestovní pas Vojty Náprstka, 1857

Možná ještě významnější je však dokumentace vzájemných kontaktů Náprstka s českými krajanů po jeho návratu do Čech. Jedná se o korespondenci s více než stovkou osobností, která je obsahově velmi různorodá a která kromě popisu životních peripetii pisatelů zachycuje jejich rodovou historii, genealogii, ale také různé postřehy týkající se krajanského života atd.³³ Jde o nejrozsáhlejší sbírku osobní korespondence našich krajanů v Americe z 2. poloviny 19. století v Čechách.

Kromě korespondence se ve fondu nachází i sbírka různých autografů amerických krajanů,³⁴ např. rukopisy malíře Bohuslava Kroupy nebo moravského buditele a vlastence Františka M. Klácela.³⁵

³³ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 34. Soupis Náprstkovy korespondence s krajanů viz tabulka v příloze č. 1 „Soupis korespondence Vojty a Josefy Náprstkových s českými krajanů v Severní Americe“.

³⁴ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 65/196–218.

³⁵ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 20/1–4 (B. Kroupa) a kt. 20/7 (F. M. Klácel).

MUSICAL
CIRCULATING LIBRARY.

No. 229

EAST WATER ST. MILWAUKEE, WIS.

The undersigned respectfully informs the Musical Public of Milwaukee City and vicinity, that he has established a

MUSICAL CIRCULATING LIBRARY
ON THE NEW YORK AND PARIS PLAN.

thus enabling the lovers of Music to have constantly, at a moderate expense, a change of the *greatest variety of Modern and Classical MUSIC* of all the celebrated and favorite European and American composers. The catalogue contains at present upwards of

THIRTEEN HUNDRED NUMBERS.

The latest publications on this and the other side of the Atlantic will be added immediately after leaving the press.

TERMS OF SUBSCRIPTION:
(PAYABLE IN ADVANCE.)

FOR ONE YEAR,	\$ 8.00
" SIX MONTHS,	4.00
" THREE "	2.00

with the privilege to receive at the time, for the whole amount of the subscription price, Music, which can be changed every day, but not kept longer than four weeks.

SUBSCRIBERS FOR THE WHOLE YEAR,

are entitled to the amount of *four dollars worth of Music gratis*, of their own selection from the Catalogue; besides every subscriber for the whole year receives the portrait of *Jenny Lind* or of *Kosuth*, (designed after life; beautiful steel engravings, large plates,) to which latter privilege a subscriber for *half a year* is likewise entitled.

VOJTA NÁPRSTEK,
Importer and Dealer in Books, Works connected with the Fine Arts; Music; Bohemian Musical Instruments; Skating, Sledging, Playing Goods, Perfumery; Old Fashioned Toys, etc. etc. etc.

Obr. 5 Reklama půjčovny knih Vojty Náprstka v Milwaukee, 50. léta 19. století

Náprstek se podílel na mnoha aktivitách týkajících se amerických krajanů (návštěvy amerických Čechů, divadelní vlak, pavilon amerických Čechů na Národopisné výstavě československé atd.). Podnítl také iniciativu tajemníka Národního výboru v Americe V. R. Miškovského z roku 1893, jejímž výsledkem bylo shromáždění dotazníků se statistickými a biografickými údaji Čechů žijících v Severní Americe.³⁶ Dotazníky byly sestaveny podle jednotlivých měst a poskytují údaje o počtu usazených Čechů, uvádějí data příchodu a jména prvních osadníků, způsob jejich obživy, přibližnou výměru pozemků, soupis spolků, informace o české škole a o místních kostelích. Kromě toho obsahují také záznamy o dalších krajaňských institucích, např. knihovnách, soupis

³⁶ Archiv NpM, fond Náprstek Vojta, kt. 33.

vydávaných či odebíraných českých časopisů, zastoupení českého živlu ve veřejných úřadech, politickou příslušnost, ale i přehled různých kulturních akcí, zábav apod. Zajímavé je, že se již tehdy pamatovalo i na kolonku, v níž se mělo procentuálně vyjádřit, kolik zde narozených dětí již neumí česky. Velmi důležitá byla žádost V. R. Miškovského, uvedená v poznámce, o „*vypsání zkušeností starých osadníků a jejich podobizny, o podobizny českých síní spolkových, kostelů, českých závodů, českých farem, »drňáků«, i těch nejlepších, o podobizny obydlí chudších i zámožnějších krajanů, o výtisky starších neb zašlých již časopisů a kněh neb spisků českých zde v Americe vydaných, o vzorky české práce a vůbec vše, co by v budoucnosti v sepsání dějin našich Čechů amerických nápomocným býti mohlo.*“³⁷ Díky tomu se k dotazníkům často připojovaly některé další dokumenty, např. sepsané dějiny českých osad, životopisné medailony významných krajanů apod. Stroze působící statistické údaje tím získaly nový rozměr a soubor jako celek představuje unikátní pramen mimořádné výpovědní hodnoty.

Vedle Náprstkovy písemné pozůstalosti je dalším důležitým osobním fondem fond Františka Matouše Klácela. Jedná se o pozůstalost kněze a filozofa, který odešel v roce 1869 dobrovolně do Ameriky. Do archivu Náprstkova muzea se dostala poměrně složitou cestou až v roce 1906 zásluhou Jana Kabelíka. Ve svém článku o tomto fondu Kabelík mimo jiné zmínil i pomoc Josefy Náprstkové.³⁸ Klácelova pozůstalost obsahuje různé zápisníky a rukopisy z doby jeho pobytu v Čechách i Americe, dále četné překlady, knihy apod.

V archivu jsou uloženy samozřejmě ještě další osobní fondy našich amerických krajanů, ovšem jde spíše o drobné pozůstalosti, někdy dokonce torza. Jedná se např. o osobní fond Josefy Humpal-Zemanové (1870–1905), Františka Dlouhého, Johna F. Krátkého (1880–1950) aj. Mnoho dalších osobností je ovšem dokumentováno prostřednictvím různě početných konvolutů korespondence, fotodokumentace či výstřížků, které jsou vřazeny do obsáhlé sbírky Krajanství.

Archivní sbírka Krajanství představuje skutečnou pokladnici krajanové dokumentace, která dosud nebyla náležitě vytěžena a stále ještě čeká na své objevení a docenění odbornou veřejností. Vznikla více či méně systematickým shromažďováním dokumentačního materiálu a je rozdělena na dvě části. Část „Krajanství 1“ vzešla ve třicátých letech 20. století ze snahy knihovníka Bohumíra Lifyky uspořádat v té době již velmi rozsáhlý a nepřehledný archivní soubor týkající se krajanství. Jejím výsledkem bylo alespoň hrubé utřídění materiálu podle jednotlivých zemí (ale i podle dalších kritérií) a pořízení soupisu. Část „Krajanství 2“ vznikla později, je důsledně rozdělena podle zemí a zpracována o něco přehledněji.

Obecně lze říci, že sbírka Krajanství obsahuje informace týkající se života našich krajanů prakticky z celého světa, od poloviny 19. století až do současnosti. Celkem čítá 330 kartenů a krabic a 40 balíčků velmi různorodého materiálu, především spolkových materiálů, rukopisů, korespondence, knih, tisků, novinových výstřížků apod.

V části „Krajanství 1“ představuje významný pramen pro poznání života českých krajanů v Severní Americe v druhé polovině 19. století především 17 svazků výstřížkových knih *Čechové mimo vlast*. Obsahují samozřejmě výstřížky i o krajanech v jiných zemích, ale v úvodu svazků je zpracován přehledný index, který umožňuje snadnou orientaci.³⁹ Tyto svazky založil Vojta Náprstek a provenienčně samozřejmě patří do

³⁷ Archiv NpM, osobní fond Vojta Náprstek, kt. 33, dotazník.

³⁸ KABELÍK, Jan. Literární pozůstalost Matouše Frant. Klácela. Zvláštní otisk z časopisu *Matice Moravské*, sešit 4, 1907, s. 3.

³⁹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 1–17.

Sbírký Scrap-books (viz dále). Po Náprstkově smrti o shromažďování výstřížků dbala jeho žena Josefa, a proto jsou svazky systematicky vedeny až do roku 1903, pouze ve svazku 17 je dodatečně vlepeno několik článků z pozdější doby, dokonce ještě z roku 1951. Na tyto svazky navazuje dalších 17 výstřížkových knih, které jsou z období 1929–1951.⁴⁰ Kromě tohoto souboru se v „Krajanství 1“ nacházejí ještě další svazky, např. novináře Jana Boreckého ze St. Louis z let 1871–1909.⁴¹ Ve sbírce jsou soustředěny také četné další výstřížky, podobenky či fragmenty korespondence, dokumentující život mnoha našich krajanů.⁴²

Kromě informací o konkrétních osobnostech je v „Krajanství 1“ uložena také poměrně rozsáhlá spolková dokumentace. Významnou část tvoří zpracování historie různých spolků. Jedná se např. o souhrn Dějin řádů a spolků Čechoamerických⁴³ či zpracování jednotlivých korporací, jako např. Původ a dějiny Československého řádu č. 73 z roku 1866,⁴⁴ Dějiny Velkořádu Česko-Slovanských podporujících spolků ve st. Illinois 1876–1894,⁴⁵ Paměti Československého v nemoci podporujícího spolku „Plasy“ z let 1882–1894,⁴⁶ Dějiny řádu Jiří Washington č. 66,⁴⁷ Historie Česko Amerických Střelců Svornost 1874–1894,⁴⁸ Dějiny řádu Havlíček č. 6,⁴⁹ Dějiny dvora „Český Lev“ č. 24 z roku 1895,⁵⁰ Dějiny Patronátu Česko-slovanské Síně v Chicagu,⁵¹ dějiny Národní Jednoty v Novém Yorku v letech 1878–1895,⁵² Dějiny Dramaticko-pěveckého sboru Praha z let 1882–1895 apod.⁵³ Sbírka obsahuje dále nejrůznější spolkové statistiky. U příležitosti Národopisné výstavy konané v roce 1895 byly zpracovány statistiky podporujících, podpůrných, zábavných spolků a jednot z roku 1895,⁵⁴ statistika Česko-slovanské podporující jednoty ČSPS ve Spojených Státech z let 1862–1894 apod.⁵⁵ Mezi spolkovými dokumenty se dokonce nalézají i některé trojrozměrné památky, především spolkové šerpy, stuhy, odznaky atd.⁵⁶

Z nějakého důvodu byly v minulosti do „Krajanství 1“ začleněny také štočky ilustrací k Náprstkovu listu Flug-Blätter, které vydával v Milwaukee v letech 1854–1855, přestože provenienčně patří do jeho pozůstalosti.⁵⁷ Dochovalo se jich celkem 208 kusů.⁵⁸

⁴⁰ Tyto svazky mají trochu jiný charakter, každý je věnován určité zemi a postrádají úvodní index.

⁴¹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 35–43.

⁴² Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, kt. 76–79.

⁴³ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 60.

⁴⁴ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 55.

⁴⁵ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 47.

⁴⁶ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 63.

⁴⁷ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 53.

⁴⁸ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 56.

⁴⁹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 57.

⁵⁰ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 58.

⁵¹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 64.

⁵² Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 65.

⁵³ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 66.

⁵⁴ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 48–51.

⁵⁵ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 62.

⁵⁶ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, č. 112.

⁵⁷ V příštích letech by mělo dojít k archivnímu uspořádání a inventarizaci Náprstkovy osobního fondu a soubor štoček k Flug-Blätter bude při té příležitosti zařazen do tohoto fondu.

⁵⁸ Archiv NpM, sbírka Krajanství 1, kt. 73–75 a 197.

Obr. 6 Dopis krajana Josefa Pokorného z roku 1888

Podobně jako v „Krajanství 1“ je i v „Krajanství 2“ rozptýleno množství drobných konvolutů osobních dokladů, korespondence, fotografie či výstřižků z pozůstalosti často významných, ale i bezejmenných krajanů. Jsou to např. Jan Borecký, Tomáš Čapek, Václav Galát, John R. Havel, Karel Jonáš, František Korbek, Josef Jedlička, Emil Spens-Boden, Václav Šnajdr a další.⁵⁹ Jsou zde rovněž uloženy různé životopisy krajanů, např. spis „Ze života paní a dívek českých v Americe 1852–1895“⁶⁰, který ovšem obsahuje nejen životopisy různých ženských osobností, ale také přehled ženských spolků. Zajímavým pramenem, využitelným zejména při genealogickém bádání, jsou různé soupisy a evidence, např. soupis amerických účastníků „Divadelní lodi“ v Praze 1885⁶¹, který obsahuje 139 listů s podpisy a adresami, dále podpisový arch ke stejné události⁶², nebo soupis účastníků výpravy Českých Sokolů amerických do Prahy v roce 1887, který čítá 149 listů.⁶³

⁵⁹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, krabice (dále kr.) 60 (Jan Borecký), kr. 6/4–30, 8/17, 12, a kr. 70/13–17 (Tomáš Čapek), kr. 34/27, 28 (Václav Galát), kr. 28 (John R. Havel), kr. 24/4–7, 34/32 (Karel Jonáš), kr. 37, 43/3, 4 (František Korbek), kr. 34/2 (Josef Jedlička), kr. 11/1 (Emil Spens-Boden) a kr. 34/24, 74/1–9, 23, 24 (Václav Šnajdr).

⁶⁰ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 18/1.

⁶¹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 56/7.

⁶² Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 34/30.

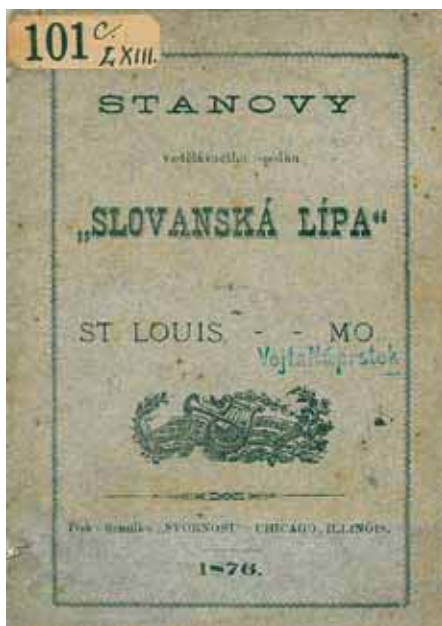
⁶³ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 56/6.

Výraznou skupinu dokumentů představují materiály zaslané na Národopisnou výstavu v Praze, především fotografická alba s fotografiemi z Wisconsinu⁶⁴, Nebrasky⁶⁵, Severní a Jižní Dakoty⁶⁶ nebo tematické album se záběry „práce a rolnictví“.⁶⁷ K této skupině dokumentů tematicky patří ještě soubor kresebných a písemných prací čechoamerických dětí vystavených na zmíněné výstavě.⁶⁸

Stejně jako v „Krajanství 1“ je také zde uloženo velké množství spolkové dokumentace či zpracování historie jednotlivých spolků. Jedná se např. o Dějiny besedního Sboru „Kollar“ v Milwaukee z r. 1895⁶⁹ nebo další pojednání o Českoamerických střelcích Svornost, zmíněné již v „Krajanství 1“.⁷⁰

Obr. 7 Stanovy spolku Českoslovan v Milwaukee, 1864

Obr. 8 Stanovy spolku Slovanská Lípa v St. Louis, 1876

Velmi zajímavý je dále soubor stanov více než dvou set krajanových spolků⁷¹, mj. např. rukopis stanov Československého spolku v New Yorku z roku 1850⁷². Kromě stanov se zde nacházejí i protokoly ze spolkových schůzí, značné množství různých příležitostných tisků⁷³, kalendářů⁷⁴, letáků, brožur (Český Průvodce jihozápadním

⁶⁴ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 62.

⁶⁵ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 63.

⁶⁶ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 65.

⁶⁷ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 64.

⁶⁸ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 17.

⁶⁹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 35/15.

⁷⁰ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 34/35.

⁷¹ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 26 a 27.

⁷² Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 34/36.

⁷³ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 60.

⁷⁴ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 36/3.

Kansasem z roku 1880),⁷⁵ plakátů ke kulturním akcím apod.⁷⁶ I zde se vedle spolkových písemností nalézají také četné trojrozměrné předměty, především různé spolkové šerpy, stuhu, vlajky či korouhve.⁷⁷ Poměrně obsáhlá je rovněž fotodokumentace sestávající z fotografických alb i jednotlivých fotografií.⁷⁸

Vedle archivní sbírky Krajanství obsahuje důležité informace o našich krajanech také Sběrka Scrap-books. Jedná se o unikátní soubor výstřížkových knih, které si Náprstek založil už v době svého pobytu v Americe. Po návratu do Čech v této činnosti vytrval a díky tomu dnes máme k dispozici 320, resp. 337 svazků nejrůznějších výstřížků (počítáno včetně tematické řady *Čechové mimo vlast ve sbírce Krajanství*, ovšem bez novodobých svazků).

Především je třeba upozornit na dva svazky nazvané Vojta Náprstek v Americe⁷⁹ a na několik dalších, které jsou nepostradatelným zdrojem informací při studiu krajan-ské problematiky: Američtí Čechové ve prospěch krupobitím postižených v Čechách,⁸⁰ Karel Jonáš⁸¹ a Výstava chicagská.⁸²

Zmínky o krajanech však mnohdy nalezneme i ve svazcích, kde bychom to nečekali. Typickým příkladem je výstřížková kniha č. 146 s názvem Povodeň v roce 1890, kde je připojeno i několik zmínek o povodních v letech 1891 a 1897–1899. Jsou zde (kromě jediného rukopisného lístku věnovaného panem Maškem z Kewaunee Josefě Náprstkové) novinové zprávy líčící povodeň, která nečekaně postihla 3. září 1890 Prahu, stejně jako Vídeň, Prešpurk, Linec, Mnichov a mnohá další evropská města. V novinách se tehdy objevily výzvy rodákům a všem, kteří mohli pomoci, a 5. září se objevil i první seznam těch, kteří zaslali finanční příspěvky pokladníkovi pomocného sboru.

Právě tyto seznamy jsou velmi zajímavým historickým pramenem. Soupis darů k 20. září uvádí 14 dárců z řad Čechů žijících v Americe. Takových výkazů, kde jsou uváděni američtí Češi jako dárci, bylo uveřejněno celkem 20. Kromě jména dárcce a místa je uvedena darovaná částka, někdy jsou zapsány i osoby, které sbírky organizovaly, případně i příležitosti, při kterých sbírka byla vyhlášena (zábavy, představení, svatební hostina apod.). Zajímavé jsou rovněž názvy spolků, řádů a lóží, které sbírky uspořádaly, a jména jejich představitelů. Sběrky v USA zajišťovaly také některé redakce krajan-ských periodik („Slavie“ z Racine, „Hlas“ ze St. Louis, „Chicagské listy“ a „Svornost“ z Chicaga). Vybrané prostředky byly do Čech posílány prostřednictvím zasilatelské firmy Kareš a Stocký v Brémách nebo častěji přímo k rukám Vojty Náprstka.

Velmi důležitým fondem obsahujícím dokumentaci života našich krajanů je ještě fond Československý ústav zahraniční. Ústav byl založen v roce 1928 a zabýval se mapováním krajan-ských komunit ve světě, kontaktoval krajan-ské organizace a spolky a snažil se podporovat vzájemné vztahy i spolupráci mezi krajan- y a ČSR. Naprostá většina materiálu tohoto fondu proto samozřejmě pochází až z období první republiky, avšak různými jednotlivinami je zastoupena i doba 2. poloviny 19. století. V případě krajanů v Severní Americe se jedná o dokumenty spolku Slovanská lípa v Clevelandu

⁷⁵ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 8/27.

⁷⁶ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 36/6, 7.

⁷⁷ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 44, 45 a 46.

⁷⁸ Archiv NpM, sbírka Krajanství 2, USA, kr. 55.

⁷⁹ Archiv NpM, sbírka Scrap-books, SB 119 a 120.

⁸⁰ Archiv NpM, sbírka Scrap-books, SB 13–16.

⁸¹ Archiv NpM, sbírka Scrap-books, SB 87 a 88.

⁸² Archiv NpM, sbírka Scrap-books, SB 243–245.

z let 1869–1877, konkrétně jde o knihu zápisů ze schůzí, spolkovou knihu obsahující mj. seznam všech členů, adresy apod.⁸³ a materiál stejnojmenného spolku působícího v Cleveland-Ohio (kniha zápisů ze schůzí z let 1873–1879).⁸⁴ Ve fondu se dále nachází sbírka novinových výstřižků a fotografií amerických krajanů působících v USA převážně v období dvacátých a třicátých let 20. století.⁸⁵

4 Rukopisné a obrazové památky na Čechoameričany v Náprstkově muzeu

V knihovně Náprstkova muzea shromažďoval jeho zakladatel již od roku 1858 doklady o životě a práci českých krajanů v zahraničí, především pak v Americe. Záhy bylo velké množství materiálů rozříděno na fondy knižní, dokumentační, obrazové a trojrozměrné.

Vojta Náprstek udržoval kontakty jak s jednotlivci, tak i se spolky a různými institucemi, ale obraceli se na něho také lidé, kteří se k emigraci teprve chystali. Doklady najdeme především v Náprstkově osobním archivu, ale i archivu krajanském, ve sbírce grafiky, fotografií a stereoskopických obrázků. Památky na konkrétní Čechoameričany nalezneme rovněž ve sbírce trojrozměrných předmětů, která nese název Náprstkův inventář. Jedná se o drobné dárky, které věnovali krajané Vojtovi Náprstkovi nebo jeho ženě⁸⁶.

Jedním z typů materiálů se jmény vystěhovalých jsou doklady návštěv Čechoameričanů v Praze. Hromadné návštěvy začaly ve větším měřítku v 80. letech 19. století, kdy poprvé Češi přijížděli na představení do nově otevřeného Národního divadla. Byly vypravovány tzv. divadelní vlaky, které přivázely návštěvníky nejen z českých zemí, ale i ze zahraničí. Američtí Čechové při svém příjezdu v roce 1885 do Prahy věnovali panu Náprstkovi dřevěný model tzv. divadelní lodi Bohemia, lodi, na které připluli do Evropy. Češi z Ameriky také přivezli velké fotoalbum s portréty přijíždějících, s jejich jmény a místem současného bydliště. Nejpočetnější skupiny byly z Chicaga a New Yorku.

Osobní kontakty s krajanami byly ke konci století stále četnější. Kromě individuálních návštěv přijížděly profesní skupiny učitelů, cvičitelů apod., ale také hromadné výpravy, přičemž všichni se vždy zastavili v Náprstkově domě U Halánků na Betlémském náměstí. Zahraniční návštěvníci se rovněž často nechávali zvěčnit na dvoře Náprstkova muzea. Hosté si zde prohlédli Náprstkovu knihovnu, kde viděli, jak jsou uloženy jejich tisky, archiválie i dary, a poté se zapsali do návštěvní knihy.⁸⁷ Jedna z nich z větší části zachycuje návštěvy z USA, které Vojta Náprstek (a po jeho smrti v roce 1894 i manželka Josefa) nutil, aby kromě podpisu připsaly i krátký životopis. I když ne každý byl schopen a ochoten zapsat svůj příběh, přesto se ze zápisů dovídáme, že návštěvy z USA začaly ve větším měřítku od roku 1885 (návštěva Národního divadla), pokračovaly v roce 1887 (krajané přijížděli na nepovolený sokolský slet) a v letech 1891

⁸³ Archiv NpM, fond Československý ústav zahraniční, kr. 5/1, 2.

⁸⁴ Archiv NpM, fond Československý ústav zahraniční, kr. 5/3.

⁸⁵ Jedná se nejen o články našich amerických krajanů, ale také články o nich apod. Archiv NpM, fond Československý ústav zahraniční, kr. 21/I.

⁸⁶ Jedná se např. o půvabnou kolekci suvenýrových lžiček, které muzeu věnovala Anna Korbelová z Kalifornie.

⁸⁷ Návštěvní kniha je vedena v evidenci knihovny Náprstkova muzea v tzv. Inventáři inventářů pod č. 117 a zahrnuje návštěvy v letech 1862–1904.

Obr. 9 Češi z Ameriky na dvoře domu U Halánků při příležitosti návštěvy na Zemské jubilejní výstavě v Praze v r. 1891

(Zemská jubilejní výstava a II. sokolský slet) a 1895 (Národopisná výstava československá a III. sokolský slet) byly již masově organizovanými návštěvami. Ze zápisů návštěvníků se často dovídáme rok odchodu do USA, profese, rodinný stav, místo bydliště i zážitky a postřehy z návštěvy v Praze. Různé rukopisy, použitý jazyk i vyjadřovací schopnosti vypovídají o pisateli. Jsou zde zastoupeni nepříliš vzdělaní těžce pracující, intelektuálové i druhá generace, která se raději vyjadřuje anglicky. Najdeme tu např. zápis Jana Geringera⁸⁸: *Narozen v Březnici v Čechách vystěhoval se do Ameriky r. 1871, působil v městě tom Chicagu co český učitel po 15 roků, po prvé navštívil drahou vlast v r. 1887 s českou sokolskou výpravou a po druhé v roku 1894. Důvody návratu do vlasti byly nejrůznější. Např.: Alois Trnka nar. v New Yorku v r. 1883, žák školy hudební, kterou má p. Josef Čapek v Chicagu. Rodiče pochází z Čech, z Kutné Hory a zemřeli v roce 1885 v New Yorku. Přijel do Prahy aby se zdokonalil v hudbě na housle na Českém konservatoři. O lásce k rodnému jazyku svědčí i následující zápis: Leonora Meškovská rozena Rypáček v Praze odjela s rodiči do Ameriky roku 1879 do Omaha Neb. a roku 1892 se zas přijela podívat na její rodnou vlast. Česky jsem nezapomněla vzdor že jsem nikdy do české školy nechodila ano i me ditky česky nesmí zapomenout to je me nejvřeější přání. Roku 1904 je zaznamenán životní příběh úspěšného řemeslníka, který ani po téměř čtyřiceti letech nezapomněl pravopis a ponechal si pěkný rukopis: Vojtěch Šilha, narozen ve Lhotě Smetanové u Čimelic v r. 1847. Do Ameriky odstěhoval jsem se v r. 1867 co krejčovský vyučenec, kdež 12 roků pracoval jsem, pak zařídív sobě samostatný obchod vedl jsem jej přes 20 roků s dosti dobrým úspěchem v Chicagu, kdež až dosud žiju v čís. 548 a 550 Blu Islonel Avenue. Letos manželka mně ochuravěla, jednak kvůli zdraví, jednak navštívit svou drahou vlast, odebrali jsme v dubnu do milé Čechie s manželkou, dcerou a švagrovou. Mezi tím, co manželka v Karlových Varech dlela, podnikal jsem s dcerou výlety po*

⁸⁸ Bratr Augusta Geringera (1853–1932), známého českoamerického nakladatele v Chicagu.

milé vlasti a tu neopomenuv navštívití matičku Prahu touhou veden poznati věhlasnou paní Josefu Náprstkovou přímo zavítal jsem k ní. Byv srdečně uvítán, nemálo podivíl jsme se jak velké knihovně tak cennému museum, což vše v milé paměti své podržím a s radostí připomínati si po celý život svůj budu. Ukázky dokumentují, že jednotlivé zápisy se liší délkou, ale často i jedna věta má vypovídací hodnotu; proto je návštěvní kniha zajímavým historickým pramenem. Později knihovník udělal k této knize abecední rejstřík podle jmen, podle bydliště i podle rodiště.

Podobně neobvyklým zdrojem informací je Ottův slovník naučný, který si Vojta Náprstek nechal svázat s prázdnými listy papíru, na které pak jeho manželka nebo knihovník dopisovali buď doplňující informace, nebo vytvářeli nová hesla. Rukopisné poznámky jsou později někde doplněny i novinovými výstřižky či odkazy na další prameny a literaturu. Tím se z této encyklopedie stal naprosto neocenitelný zdroj informací, především pro studium krajských osobností. Klasickým zápisem jsou doplňující informace k osobnosti, např. Karla Jonáše⁸⁹, které zapsala paní Josefa Náprstková: *Na výstavě v Chicagu v r. 1893 když byl slaven Český den, promluvil Karel Jonáš s takovou vroucností o českém národě, vylíčil v této své řeči všechny útrapy českého národa, které jak v minulosti tak též v přítomnosti musí snést od vlády rakouské; a kde ačkoliv jsou Češi v Čechách domovem, trpí, že Němci mají větší práva než Češi. Za tuto řeč, která byla pronešená částečně česky a částečně anglicky (aby též Američané tomu rozuměli), nechť každý Čech s vděčností vzpomene na jméno Karla Jonáše.*

Karel Jonáš byl vzácný muž, tak zkušený jak v politickém životě, tak též v občanském, mohl ještě mnoho vykonat ve prospěch českého národa. Má se všeobecně za to, že řeč, kterou měl Karel Jonáš na výstavě v Chicagu, byla příčinou, že nebyl od rakouské vlády v roce 1894 potvrzen za konzula v Praze. Tato událost p. Karla Jonáše tak rozrušila, že jsme se báli o jeho zdraví, a také se vyplnilo, co jsme předvíдали. Jeho láska k vlasti byla tak vroucí, že když byl dán za konzula z Prahy do Crefeldu, byl život jeho zničen. /Karel Jonáš spáchal sebevraždu – pozn. M. S./ Vláda rakouská má tento jeho život na svědomí a podobného muže nebudeme více mít. Zde zůstane povzdy mezera otevřená jak v Americe, tak též v Praze i Čechách.

*Paní Jonášová Kristina má úmysl dáti nějakou částku by se uložilo, by z úroků byl vždy pomník okrášlen v dni májové a o Dušičkách, prozatím položen věnec 31. 10. 1906 s nápisem „Předrahému muži a otci z dálného kraje žena a děti“. Bude pí. Jonášové podán návrh, aby ta částka se poslala spolku Svatobor, by ten vždy navrhl kdo má z té částky úrok dostat a tím by měl povinnost položit věnce jmenované dny, arcit za obnos menší nežli budou úroky. Jonášová Kristina, 621 E 15th Str. New York.*⁹⁰

Jak již bylo naznačeno, v Náprstkově muzeu najdeme stopu amerických Čechů i v obrazových fondech. V kolekci grafiky jsou to Čechoameričany věnované grafické listy, plakáty, plány a mapy, kalendáře, originální kresby i tisky. Tím vším krajané obohacovali Náprstkovu nově se rozrůstající knihovnu a často z typu fondu můžeme poznat zaměstnání dárce. Ať již to jsou pivovarské plakáty (New York, Chicago, Milwaukee aj.), tištěné portréty indiánských náčelníků (nakladatel a vydavatel Rosický z Omahy) nebo barvotiskové obrázky z doutníkových krabiček (značný počet krajanů v Chicagu byl zaměstnán v doutníkářském průmyslu). Vzhledem k tomu, že Náprstková matka měla v Praze pivovar a vinopalnu, nejpočetnější jsou mezi krajskými darovanými plakáty zastoupeny právě materiály pivovarů. Dokumentují mimo jiné vý-

⁸⁹ Karel Jonáš (1840–1896), český novinář v Londýně, USA. První Čech v USA ve vysoké politické funkci – americký konzul v Praze, Petrohradě, Crefeldu. Pochován podle přání na Olšanském hřbitově v Praze.

⁹⁰ *Ottův slovník naučný* 13/II., Praha 1898. Sig. 1 E XXI, 1 G XXI, 2 D XXI.

robu českého piva, kterou si krajané za moře přinesli. Unikátní jsou také litografie map a plánů amerických měst, které jsou velmi často doplněny dobovými vedutami pohledů na města (Boston, Cleveland, Filadelfie, Chicago, Milwaukee, New York, San Francisco aj.).

Zcela zvláštním druhem obrazového pramene jsou akvarely Franze Hölzlhubera⁹¹, který sice nebyl krajan, ale jako rakouský malíř zachytil na svých kresbách americkou krajinu a města doby (1856–1860), kdy se zde Češi ve větším počtu usazovali. Podobně mohou sloužit i kresby českého malíře Bohuslava Kroupy (1838–1912), který procestoval mimo jiné Kanadu, USA, Havajské ostrovy a Kubu, aby se nakonec usadil ve Skotsku. Jeho akvarely především amerického venkova a původních obyvatel Ameriky výrazně obohatily Náprstkův archiv.⁹²

Obr. 10 Chicago po velkém požáru r. 1871. Stereoskopický snímek

Pro Náprstkovu knihovnu byly záhy velmi charakteristické stereoskopické obrázky⁹³, které byly návštěvníkům k dispozici na několika kukátkách. V Praze to byla novinka, která do knihovny denně vábila návštěvníky. Náprstek snímky buď dostával od krajanů, nebo objednával z ciziny, protože v českých zemích byla produkce minimální. V 60. a 70. letech 19. století se staly doslova módní záležitostí. Stereoskopické obrázky zaslané krajanů dokumentují jednak rychlý rozvoj velkých měst (Washington, New York, Boston, Filadelfie, Cleveland, St. Louis, St. Paul aj.), ale také původní obyvatelé či přírodní zajímavosti (Niagarské vodopády, Velký kaňon) nebo např. velký požár Chicago v roce 1871. Zajímavé jsou rovněž snímky dokumentující velké výstavy (Continental Exhibition, Philadelphia 1876 nebo Columbian Exposition, Chicago 1893) či mimořádné události (Lincolnův katafalk). Unikátní snímky zachycují např. těžení sekvojí v Kalifornii, které patřily bratrům Korbelovým, nebo výlet Čechů v Omaze (v r. 1880). Stereoskopické snímky zaznamenaly i návštěvu Čechoameričanů ve staré vlasti, a to při příjezdu do Prahy v letech 1885 a 1887 (včetně cvičení amerických Sokolů v Českém Brodě)⁹⁴.

⁹¹ Grafika, sig. XXVIII/219–235, 237, 238.

⁹² Archiv NpM, Sběrka Krajanství 1, kt. 198–202.

⁹³ Kolekce stereoskopických obrázků čítá na 8300 snímků, z nichž minimálně jeden tisíc se vztahuje k USA a americkým krajanům.

⁹⁴ Američtí Sokolové, kteří přijeli do Prahy na slet, se až na místě dozvěděli, že jej úřady nepovolily. Vojta Náprstek proto operativně zařídil, že mohli své skladby předvést alespoň na cvičišti v Českém Brodě.

Obr. 11 Dřevorubci sekvoji v lesích bratří Korbelů v Kalifornii. Foto 80. léta 19. století

Obr. 12 Obchod Jana Klause v Chicagu. Foto 80. léta 19. století

Ve stejné době jako stereoskopické obrázky se v českém prostředí prosadila fotografie. Velmi rychle zdomácněla a bylo prestižní záležitostí nechat se vyfotografovat. V rámci knihovnických fondů začal Vojta Náprstek sbírat všechny fotografické žánry (portréty, hromadná foto, snímky měst, uměleckých památek, přírodních scénérií, událostí i žánrové obrázky) a jeho kolekce záhy dosáhla počtu dvaceti tisíc kusů. K početnímu rozšíření sbírky přispěli značnou měrou i Češi z USA. Kromě jednotlivých portrétů věnovali krajané celá alba, často značně rozměrná a těžká.⁹⁵ Zatímco jednotlivé portréty vypovídají o osobnosti, módě účesu a oblečení, na zadní straně jsou mnohdy připsány ať již dárcem, nebo paní Náprstkovou, další biografické údaje či datum návštěvy Náprstkova muzea. Pro badatele jsou zajímavé i hromadné fotografie, např. členů spolků, školních dětí nebo orchestrů, často doplněné o jména zpodobněných. Pravou raritou jsou tři velká alba v kožených deskách se zlatým nápisem Jednota českých dam ve Spojených státech Severní Ameriky⁹⁶, která dokumentují ženské spolky v Baltimoru, Clevelandu, Chicagu, New Yorku, Milwaukeee a mnoha dalších městech. Již názvy samotných spolků připomínají českou historii: *Božena Němcová* (St. Louis), *Libuše* (Cleveland), *Eliška Přemyslovna* (Clarkson), *Čechie* (St. Paul), *Karolína Světlá*, *Vlasta*, *Zdeňka Havlíčková* (Chicago), *Anna Náprstek*, *Žofie Podlipská* (Cedar Rapids), *Eliška Krásnohorská* (Collinsville), *Františka Stránecká* (Cleveland) nebo *Věnceslava Lužická* (Nová Praha). Jiná jména již reflektovala nové domov, např. *Hvězda svobody* (Westfield), *Marta Washington* (Milwaukee), *Dcery vlasti* (Linwood), *Žena dělníka* (Mount Pleasant) aj.

Zcela zvláštní kategorii tvoří fotografie budov – soukromých obydlí, škol, spolkových budov, kostelů, farem, obchodů, hostinců a výrobních podniků. Zachycují obrovskou typovou pestrost, např. v bydlení od polozemnic přes sruby, dřevěné domky, cihlové vilky až po honosné domy. Podobně pohledy na nově založená městečka dokumentují historii, která se již dávno ztratila.

Obr. 13 Dům českého krajana v Colfax, Ohio. 70. léta 19.století

⁹⁵ Např. album účastníků divadelní lodi (44 × 35 × 10 cm) vázané v plyšových deskách s kovovými sponami. Sig. 127 obsahuje 183 portrétů krajanů z více jak patnácti měst.

⁹⁶ Sig. 132, 133, 134. Při rozměrech 49 × 62 × 9 cm a váze několika kilogramů je manipulace s nimi velmi obtížná.

Obr. 14 Žáci České svobodné školy v St. Louis, Missouri. Foto 90. léta 19. století

Obr. 15 Žáci se svými učitelkami před budovou české školy v Bohemii. New York. Foto 70. léta 19. století

Důležitou akcí pro život krajanů i pro rozšíření sbírek Náprstkova muzea byla již citovaná Národopisná výstava československá v r. 1895. Američtí Češi zde měli svůj pavilon a vše velmi pečlivě připravoval a na dálku organizoval Vojta Náprstek, který se ovšem zahájení nedožil. V knize návštěv je i několik podobných zápisů: *Frank Hrubý přijel do Chicaga v roce 1887, nar. z Přeštic. Star 18 roků, přijel do Prahy 22. 3. 1895 se svými soudruhy pracovat na Narodopisnou výstavu na Americký oddělení co tesař.*

Pro nás je důležité, že větší část zde vystavených materiálů po skončení výstavy krajané věnovali Náprstkovu muzeu. Byly to kromě knih a listin opět fotoalba nebo samostatné fotografie školních dětí a členů různých spolků, některé rovněž se jmény fotografovaných. Kuriózní jsou ještě dnes např. školní výkresy a písanky malých Čechoameričanů.

Na dochovaných fotografiích je vidět nejen odlišnost jednotlivých amerických států, ale i pracovitost Čechů, kteří se zde dokázali úspěšně adaptovat, šířit dobré jméno své vlasti a v neposlední řadě také na otčinu nezapomněli svými dárky.

Korespondence Vojty a Josefy Náprstkových s českými krajaný v Severní Americe

Jméno osoby:	Časové rozmezí:	Počet dopisů:	Uloženo v kartonu číslo:
Alis, Karel	1862–1885	14	34, 47
Andrle, Frank	(1880)	1	34
Bartošek, František	1881	1	34
Bartošek, Theodor, Dr.	1907	1	34
Batelka, Josef	1883	1	34
Bauer, V.	1876–1884	2	34
Bem, František	1864	1	34
Benda, Josef	1876	1	34
Bluma, Vojtěch	1866	1	34
Borecký Jan	1857–1907, b. d.	25	8, 36, 37, 47
Bouček, Josef	1854	1	47
Bouchal, Alois	1875	2	34
Březyna, J. W.	1850	1	34
Čapek, Jan Vratislav	1872, b.d.	2	8, 47
Čapek, Josef Horymír	1884–1898	18	34, 47
Čapek, Tomáš	1889–1905	4	8, 47
Černoušek, Pavel	1881	1	34
Černý, Čeněk	1866	1	34
Červený, F. V.	1850–1879	19	34, 47
Červený, Karel	1887	1	34
Čížkovská, Anna	1879	1	34
Dlouhý, Vincenc	1887	1	34
Dobrohlav, Josef	1852	1	34
Drahokoupil, Josef	1876	1	34
Drahoš, Frank	1880, b. d.	2	34
Dynter, Josef	1884	1	34
Elzner, Antonín	1884	1	34
Engelmann, P.	1854–1873	14	48
Francl, Antonín	1852	5	34
Fučík, Jan	1888	1	34
Geiger, Theo. F.	1881	1	34
Geringer, August	1885–1903	2	34, 48
Geringer, Jan	1891	1	48
Geringerová, Vlasta	1895–1897	14	48
Gregorová, Františka	1886–1900	38	34, 48
Habenicht, J., Dr.	1882	3	49
Heřman, St. J.	1875	2	34
Heřmanová, Marie	1857	1	34
Hladík, Václav	1853	1	34
Hlasivec, Alois	1854	1	34
Hněvkovský	1893	1	34

Horák, F. J.	1881	1	34
Hrdlička, Aleš, Dr.	1906–1907	7	8, 49, 56
Hromcová, Fanny	1887	1	34
Hronek, John	1857	1	34
Hubash, Josef	1876	1	34
Humpal-Zemanová Josefa	1892–1904, b. d.	16	8, 36, 39, 49, 61
Husa, J.	1852	1	34
Chlanda, Josef	1884	1	34
Janáček, Joseph	1890	1	34
Jelínek, J. J.	1854	1	9
Jiroušek, J.	1893	1	34
Jonáš, Bedřich	1876–1896	8	34, 50
Jonáš, Karel	1860–1895	188	8, 34, 36, 37, 39, 50, 6
Jonášová, Božena	(1885)	1	50
Jonášová, Carrie	b. d.	1	50
Jonášová, Christina	1877–1907	65	12, 22, 34, 50, 101
Jonášová, Karolína	1883–1891	4	34, 50
Jonášová, Vlasta	b. d.	1	50
Kadish, Karel Aleš	1851–1885	27	34, 51
Kadlec, Frank	1880	1	34
Karel, Jan	1883–1904	8	34
Klich, John W.	1890	1	34
Korbel, František	1851–1905, b. d.	45	8, 22, 37, 40, 51
Korbel, Josef	1873–1874	4	40, 51
Korbelová, Anna	1876–1879, b. d.	4	40, 51
Korbelová, Ella	1897	1	51
Korbelová, Helena	1905	3	40
Korbelová, Kateřina	1874–1875	4	40, 51
Korbelovi	1892	1	40
Korbelová, Therese	1876–1892	6	51
Kostomlatský, František	1866	1	34
Kralovec, Otto	(1905)	1	34
Kramerius, Václav Rodomil	1855	1	8
Kresl, Charles	1903	1	34
Kroulík, Charles	1890	1	34
Kroupa Bohuslav	1872–1881	2	36, 64
Kříkava, František	1888	1	34
Kříž, František	1857–1891	42	34, 52
Kubeš, Adolf	1854	1	34
Langer, Joseph J.	1902–1903	2	34
Lepša, František J.	1887		34
Los, Antonín, Ing.	1904	1	34
Marburger, George	1853–1882	5	53
Marek, Josef	1851	1	34
Mareš, Frank	1905	1	34
Mašek, Vojta	1881–1885	3	34
Mašek, Vojta, mladší	1884	1	34

Matějka, J. V.	1890	1	34
Matzaun, J. G.	1853	1	34
Míka, F.	1855	1	34
Musil, Antonín	1852–1853	2	8
Náprstek, August	1886	1	34
Nigrin, Charles	1903	1	34
Novák, Antonín	1872	1	34
Novotný, Josef	1875	1	34
Nový, Frederick George	1895–1903	2	34
Odkolek, Josef	1851	1	34
Pabel, F.	1852	1	34
Palda, Lev J.	1888	3	34, 57
Pechota, Frank J.	1890	1	34
Petrtyl, Antonín	1882	1	34
Polák, Jakub	1872	1	34
Postler, Jan T.	(1852)	1	34
Prantl, Hynek	1887	1	34
Pregler, Antonín	1890	1	34
Procházka, Jan	1852	1	34
Příbyl, F. J.	1873	1	34
Příkryl, Hynek B.	1892	1	34
Rosický Jan	1867–1906, b. d.	10	36
Rosický, František	1874	1	101
Řehořová, Růžena A.	1887	1	34
Ságl, Karel	1892	1	34
Saláková-Jonášová, Carrie	1904	2	34
Shimonek, Anton, Dr.	1881	1	34
Shimonek, W., Dr.	1881	3	34
Schadková, Marie	1875	1	34
Skalová, Rosalie	1877	1	34
Sládek, Ayna	1856	1	34
Slovanské sdružení, Cleveland	1904	1	34
Střítecký, Josef	1857	1	34
Sýkora, J. W.	1869–1882	5	34
Šimek, Bohumil	1883–1890	2	34, 59
Šimek, Václav J.	1875–1883	2	34
Šisler, J. K.	1866	1	34
Šlesinger, L. A.	(1865)	1	34
Šnajdr, Václav	1873–1890	3	34
Štýbr, Josef	1926	3	23
Šustr, Jan B.	1873	1	34
Václav, J.	1850	1	34
Vilím, Josef	1883	1	34
Vopalecký, Ed.	1889–1890	2	61
Vopalecký, Edvard	1890	1	34
Vopička, Charles J.	1901	1	61
Vosatka, J. F.	1890	3	34

Výborný, Jan	1857	1	34
Vyskočil, Karel	1887	1	34
Woitishek, H. J.	1892	1	34
Záleský, Frank E.	1882	1	34
Zdrůbek, František Boleslav	1872–1889	12	34, 61
Zdrůbek, Linda a František Boleslav	1884	1	61
Ze enka-Lerando, Lev	1907	3	46, 61

Poznámka:

Materiál se nachází v osobním fondu Vojty Náprstka.

b.d. bez data (nedatováno)

(1880) pravděpodobně z roku

Použité prameny:

- Archiv NpM, osobní fond Náprstek Vojta.
- Archiv NpM, osobní fond Klácel František Matouš.
- Archiv NpM, sbírka Krajanství.
- Archiv NpM, Sbírka Scrap-books.
- Archiv NpM, fond Československý ústav zahraniční.

Použitá literatura:

- BABIČKA, Vácslav. Prameny k dějinám zahraničních Čechů a Slováků ve Státním ústředním Archivu v Praze. In: *Retroinformace* 8, Praha 1993, s. 1–54.
- DLUHOŠOVÁ, Helena. *Etnografie Čechů v Americe: Vzpomínková vyprávění v periodickém tisku*. Praha, 1981. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- DUBOVICKÝ, Ivan, David KRAFT a Milena SECKÁ. *Téma: Češi v Americe: české vystěhovalectví do Ameriky a česko-americké vztahy v průběhu pěti staletí: informační materiál pro učitele k výuce na základních a středních školách*. 1. vyd. [Praha]: Communicatio Humana – C.H. Expo ve spolupráci s Pražskou edicí, ©2003. 44 s. ISBN 80-86239-05-5.
- JAKLOVÁ, Alena. *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1810-6.
- KABELÍK, Jan. Literární pozůstalost Matouše Frant. Klácela. Zvláštní otisk z časopisu *Matice Moravské*, sešit 4, 1907, s. 3.
- KARFÍK, Jakub. Historie a současnost krajanových sbírek Náprstkova muzea. In: *Bulletin pro krajany* (červenec), Praha 1993, s. 18–25.
- KODYM, Stanislav. *Dům u Halánků: vzpomínky na Vojtu Náprstka*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1955. 237, [9] s. obr. příl.
- KOTTNEROVÁ, Ludmila. Náprstkova knihovna. In: *České knihovnictví*, roč. 1, č. 2, Praha 1900, s. 38–47.
- KŘEŠŤAN, Jiří. Spolupráce Státního ústředního archivu v Praze se zahraničními Čechy. In: *Archivy v mezinárodním kontextu*. Praha: Státní ústřední archiv, 2004. s. 185–191. ISBN 80-86712-18-4.
- POLIŠENSKÝ, Josef a Lumír NESVADBÍK. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. 2, Češi a Amerika*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 119 s. ISBN 80-7184-147-1.
- POLIŠENSKÝ, Josef. *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. [Sv.] 1., Obecné problémy dějin českého vystěhovalectví do Ameriky 1848–1914*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 56 s. ISBN 80-7066-670-6.
- REHCÍGL, Miloslav Jr. *Czechoslovak American Archivalia I a II*, Olomouc – Ostrava 2004.